

tuinjournaal

Sier en nut hand
in hand

pagina 8

Vruchtbomen
verzorgen in de
praktijk

pagina 10

Verzamelen fruit weer
terug op Slot Zuylen

pagina 12

Excursies 2011

pagina 22

Springertuin
gered van de
slopershamer

pagina 26

thema
leifruit

MAART 2011 - JAARGANG 28 - NUMMER 1

leifruit

TUIN NEDER
LANDSE
STICHTING

De Nederlandse Tuinenstichting (NTs), opgericht in 1980, streeft naar het behoud van tuinen en parken die van belang zijn door vormgeving, beplanting, cultuurhistorisch karakter en ligging. Daartoe worden inventarisaties en onderzoeken uitgevoerd en adviezen gegeven aan eigenaren, beheerders en overheden over planontwikkeling, herstel, beheer en aanpassingen.

De NTs organiseert voor donateurs en andere belangstellenden cursussen, excursies en inleidingen over aspecten van de tuinkunst, tuincultuur en tuin- en landschapsarchitectuur.

Donateurs ontvangen jaarlijks de Open Tuinen Gids met een tuinpas waarmee de NTs-tuinen op de aangegeven data gratis te bezoeken zijn.

De middelen voor deze activiteiten worden door donateurs bijeengebracht. De jaarlijkse donatie voor particulieren bedraagt minimaal € 42,00. Het donateurschap geldt per kalenderjaar en wordt automatisch verlengd, tenzij de donateur opzegt vóór 1 november van het lopende jaar. Daarnaast kent de NTs geschenk- en bedrijfs-donateurschappen. Bij het bureau is informatie te verkrijgen over het doen van schenkingen en legaten.

voorwoord

Met veel plezier kunnen wij terugkijken op de viering van het dertigjarig bestaan van de Nederlandse Tuinenstichting, met als hoogtepunt het symposium 'de plant als bouwsteen'. De voordrachten waren geheel verschillend en daarom juist inspirerend, evenals de interactie met de studenten van Larenstein tijdens de workshops. Een prettige bijkomstigheid was dat zich na deze dag veel nieuwe donateurs aanmeldden.

De afgelopen jaren heb ik mij wel eens afgevraagd of Nederlandse Tuinenstichting wel de goede naam voor onze organisatie is. Vaak moet ik aan mensen uitleggen waar we mee bezig zijn en waar we voor staan. Dat de tuinenstichting zich met open tuinen bezig houdt, is voor iedereen duidelijk. Maar dat de stichting zich juist ook inzet voor het behoud van tuinen en parken, moet vaak worden uitgelegd. Aan de andere kant geeft de naam Tuinenstichting juist ook weer ruimte om ons met allerlei verschillende dingen bezig te houden en zelfs nieuwe initiatieven te ontwikkelen.

Het komende jaar geven we extra aandacht aan moestuinen. Moestuinen zijn 'hot'. Kijk in de boekenwinkels, waar de tafels met tuinboeken ruimte hebben gemaakt voor kookboeken: koken met de seizoenen of recepten voor groenten uit de moestuin. Een oud onderwerp in een modernere versie, met vernieuwde belangstelling voor historische moestuinen en vergeten groenten. Als we kijken naar de volkstuincomplexen zien we daar dezelfde trend. Eerst waren dat groentetuinen, toen werden veel groentetuinen omgetoverd tot siertuinen en nu zien we ook daar de groenten weer terugkomen. In verschillende steden zijn moestuinprojecten gestart. Juist in wijken met veel steen worden bijvoorbeeld grasveldjes omgetoverd tot een buurtmoestuin met inspraak van buurtbewoners. Op verschillende plekken is door gemeenschappelijk tuinieren weer cohesie onder buurtbewoners ontstaan. Misschien kan de NTs ook op dat vlak een initiatief steunen. Een project dat aansluit bij ons thema van dit jaar. Een werkgroep bekijkt de mogelijkheden en u hoort hier zeker meer over. De naam Tuinenstichting geeft daar dus ook ruimte voor!

Politici twitteren, Facebook is in het nieuws en misschien krijgt u ook wel eens een uitnodiging voor LinkedIn. Nieuwe media waarop de NTs ook te vinden is. In maart gaat de nieuwe website van start en wij hopen dat dat veel gemak zal geven met allerlei activiteiten en dat meer mensen de NTs via de website zullen vinden.

Dit nummer van het Tuinjournaal gaat over leifruit, een belangrijk element in de historische moestuin, echte tuinkunst en gelukkig zijn er nog steeds mensen die deze kunst beheersen.

Beline Geertsema
Voorzitter NTs

LEIFRUIT 8 en 9

LEIFRUIT 10 en 1

LEIFRUIT 12 en 1

LEIFRUIT 14 en 15

LEIFRUIT 16 en 1

GROEN NIEUWS 18 en 1

20 en 21

EXCURSIECOMMISSIE 22 en 23

OPENTUINENCOMMISSIE 24 en 25

MONUMENTENCOMMISSIE 26 en 27

RECENSIES 29

30

A 3D architectural rendering of a proposed park layout. The central feature is a circular area with a blue and red patterned ground. This is surrounded by a wide, light-colored path. The path is bordered by green grass and several large, green, cylindrical structures that appear to be planters or small trees. The entire park area is enclosed by a low, dark green wall. The background shows a grey building and a yellow sky.

NTs-nieuws

Veel nieuwe donateurs

De NTs is zeer verheugd met het aantal nieuwe donateurs. Per 1 januari 2011 zijn er 243 aanmeldingen. Alleen al in oktober kregen we veertig nieuwe aanmeldingen, waarschijnlijk naar aanleiding van het symposium ter gelegenheid van het dertigjarige bestaan van de NTs.

Vakgroep van Erfgoedhoveniers

In het belang van het behoud en het zorgvuldig beheer van historische tuinen en parken hebben enkele gepassioneerde hoveniers het afgelopen jaar de Vakgroep van Erfgoedhoveniers opgericht. Een van de redenen voor de vijf bedrijven om de vakgroep op te richten, is de stopzetting van de overheidssubsidie aan de Stichting Particuliere Historische Buitenplaatsen (PHB). De vakgroep streeft naar vijftientig tot dertig leden verspreid over het land. Tot de leden behoren specialisten, die bijvoorbeeld leifruit snoeien en bedrijven die monumentale tuinen renoveren. Voor meer informatie kunt u terecht op www.erfgoedhoveniers.nl.

Website

Rond 1 maart 2011 gaat onze geheel nieuwe site live. Graag nodigen wij u uit om de nieuwe site, die volledig aan de huidige huisstijl is aangepast en veel interessant nieuws bevat, te bezoeken via www.tuinenstichting.nl. In het juninummer komen wij terug op de lancering van onze nieuwe site met een artikel in het Tuinjournaal.

Rapporteurs Monumentencommissie

Onlangs heeft de Monumentencommissie twee nieuwe rapporteurs mogen verwelkomen. Lia Copijn-Schukking (L.) is toegetreden als rapporteur voor de regio Utrecht en Bram de Vries (A.J.) is actief voor de regio Noord-Holland. De Monumentencommissie zoekt overigens nog rapporteurs voor Drente, Noord-Brabant (west) en Zeeland. Belangstellenden kunnen zich aanmelden via info@tuinenstichting.nl.

Unieke bijeenkomst op Kasteel Middachten

17 april 2011 van 13.15 tot 16.30 uur

Ieder jaar organiseert het bestuur van de Nederlandse Tuinenstichting een bijeenkomst voor de ongeveer zestig vrijwilligers van de stichting, om hen te bedanken voor de vrijwillige inzet, tijd en energie die zij aan de NTs geven. Dit jaar is er een ontvangst op Kasteel Middachten. Gravin Ortenburg-Bentinck zal samen met de heer Claas Conijn de vrijwilligers van de NTs ontvangen op zondag 17 april 2011.

De heer Conijn is al meer dan vijftientig jaar verbonden aan Middachten en zal in het kasteel een inleiding houden over de geschiedenis van het kasteel en de tuin en over wat er komt kijken om zo'n buitenplaats in stand te houden. Vervolgens zijn er rondleidingen door het kasteel en de tuinen. De geschiedenis van Middachten is indrukwekkend en heeft een belangrijke rol in onze vaderlandse geschiedenis gespeeld. Ook op het gebied van tuinhistorie is er veel te zien en te vertellen.

Daar het uniek is om op Middachten te gast te zijn, stellen we deze bijeenkomst ook open voor onze donateurs.

De bijeenkomst met lezing, rondleidingen en thee is van 13.15 uur tot 16.30 uur.

De kosten bedragen € 17,50. Aanmelden via de mail vóór 4 april 2011 via info@tuinenstichting.nl.

Bezoek open tuin op Madeira

NTs-donateurs de heer en mevrouw Wijker-Scheltus verblijven een gedeelte van het jaar op het prachtige tuinen- en bloemeneiland Madeira. Zij geven NTs-donateurs de gelegenheid hun tuin van 3.000 m², gelegen bij Arco San Jorge, van januari tot augustus gratis te bezoeken. Om een afspraak te maken voor een bezoek, graag vooraf bellen naar: (00) 351 291 57 80 73.

Heruitgave Hovenierskunst

De teelt van leifruitbomen

Het boek 'De teelt van leifruitbomen' door J.M. Freriks, met tekeningen van Pia Eskes, is een bijzonder waardevol lees- en naslagwerk als het gaat om de praktische teelt van leifruit. Dit boek beschrijft uitvoerig, in woord en beeld, de teelt, het opleiden en snoeien van vele oude fruitrassen van onder andere peer, appel, druif, moerbeï, die geschikt zijn voor de teelt als leivorm. De groeiregels en de hulpmiddelen vormen een goede basis om ook andere boomvormen, zoals leilinde, dakplataan, op een juiste en evenwichtige wijze op te kweken.

De Stichting In Arcadië heeft het veelgezochte maar uitverkochte standaardwerk opnieuw uitgegeven. Indien u interesse heeft voor deze heruitgave kunt u uw gegevens mailen naar vanimmerseel@stichtinginarcadie.nl o.v.v. Hovenierskunst. U ontvangt dan een bestelformulier.

De teelt van leifruitbomen (eerste druk 1997)

J. M. Freriks, tekeningen van Pia Eskes

ISBN 978-90-816558-1-1

Stichting In Arcadië

€ 15,- incl. verzendkosten

Schenken en nalaten - Geef om Groen

Geef u om groen en de toekomst? Wellicht dat u wilt overwegen om de NTs verder te ondersteunen door het doen van een eenmalige of periodieke schenking.

Uw gift is geheel of gedeeltelijk aftrekbaar, aangezien de NTs door de Belastingdienst aangemerkt is als een erkend goed doel (ANBI). De NTs hoeft over uw gift geen belasting af te dragen, zodat uw gift volledig kan worden ingezet voor onze missie, te weten de inzet voor het behoud van bestaand historisch groen erfgoed, maar ook voor de ontwikkeling van groen cultureel erfgoed voor in de toekomst en het bevorderen van kennis hieromtrent.

Voor verdere informatie over de diverse mogelijkheden kunt u contact opnemen met ons bureau, bereikbaar op maandag en woensdag van 10-13 uur en op dinsdag van 13-16 uur. T 020 623 50 58 of info@tuinenstichting.nl.

J.R.P. van Hoey Smith van Arboretum Trompenburg overleden

J.R.P. van Hoey Smith (Dick) heeft zich van zijn jeugd af aan ingezet voor het arboretum. Hij was een nationaal en internationaal gerenommeerd dendroloog, met een enorme kennis van alle houtige gewassen en in het bijzonder van eiken. Een wandelende encyclopedie, die niet om zijn mening heen draaide en ook graag zijn kennis met anderen deelde. Hij kreeg in binnen- en buitenland verschillende onderscheidingen op dendrologisch gebied. Vele parken en buitenplaatsen hebben gebruik gemaakt van zijn kennis en adviezen. Standaard werken over coniferen en rododendron en twee boeken over Arboretum Trompenburg verschenen van zijn hand. Kwekers uit binnen- en buitenland mochten een stek nemen van de vele bijzondere bomen.

Het behoud van tuinen en parken was ook voor Dick belangrijk en op dat gebied heeft de stad Rotterdam veel aan hem te danken. Na veel wikken en wegen heeft Dick in 1992 afstand gedaan van het arboretum, vooral om het veilig te stellen voor de toekomst. Trompenburg met de vele bijzondere collecties, vlakbij het centrum van Rotterdam, is immers uniek. Het arboretum ging over naar de Rotterdamse stichting Volkskracht, die garant staat voor het onderhoud en de voortzetting ervan. De gemeente Rotterdam is trots op deze groene parel, die zij met een jaarlijkse subsidie steunt.

Het echtpaar van Hoey Smith was van begin af aan donateur van de NTs. Ook voor hen was behoud van ons groene culturele erfgoed erg belangrijk. En zij leefden mee met de NTs. Veel kennis is met het overlijden van Dick verdwenen. Dendrologisch Nederland zal hem missen.

Beline Geertsema-Keij

Leifruit herontdekt

Tekst - Éva Kovács

Fotografie - Éva Kovács, ENSP/Leroux

Leifruit is een verzamelnaam voor fruitgewassen die aangebonden langs een plat vlak, vrijstaand of tegen muren worden gekweekt. Om hun groei te remmen worden de rassen op zwakgroeiende onderstammen geënt en door voortdurend snoeien en ombuigen (leiden) in omvang beperkt. Deze historische, eeuwenoude kweekmethode is arbeidsintensief, maar biedt talloze voordelen.

Het belangrijkste is dat kwetsbare fruitsoorten uit warmere streken ook noordelijker te telen zijn. Abrikoos, perzik, vijg en zoete peren hebben veel warmte nodig, niet zozeer om te kunnen groeien, maar om goed op smaak te komen. Stenen muren hebben de eigenschap om zonnewarmte vast te houden en gelijkmatig af te geven, wat ten goede komt aan het rijpingsproces. Bovendien biedt een fruitmuur beschutting tegen wind en bescherming tegen nachtvorst. Leibomen dragen daarnaast aanzienlijk eerder vruchten dan hoogstambomen en nemen veel minder ruimte in.

Snoer, waaier, piramide

Leivormen variëren van eenvoudige, rechte snoeren tot ingewikkelde siervormen. De moeilijkheidsgraad van de kweektechniek is afhankelijk van soort, ras en de beoogde leivorm. De mooiste vormbomen zijn van peer opgekweekt, hoewel appels zich ook vrij goed lenen voor deze techniek. Niet alle leibomen zijn vormbomen. Dit is voorbehouden aan snoeren (een vrucht dragend stammetje zonder kroon) en de hiervan afgeleide siervormen. Als men de stammen op een bepaalde, decoratieve en symmetrische manier verder kweekt, spreekt men van bijvoorbeeld palmetten, kandelabers, vrijstaande beker-, piramide- en vaasvormen. De leivorm die het eenvoudigst te kweken is, is de waaier. Hier mag zich een kroontje ontwikkelen, maar het blijft in een platte vorm geleid. De takken worden op de beschikbare oppervlakte vrij opgebonden. Voor veel fruit, zoals kersen, morellen, pruimen, perziken, abrikozen en vijgen is dit nagenoeg de enige manier om ze in het platte vlak te kunnen leiden. Besvruchten, zoals kruisbessen en aalbessen lenen zich heel goed voor deze leivorm.

Links: Potager du Roi in Versailles, de beroemdste van alle leifruittuinen.

Boven: Perenpalmet met horizontale takken.

Rechts boven: Het 'Belgische hek'; een variant op het schuine snoer.

Rechts midden: Perzikenwaaier onder beschermende glazen luifel.

Rechts onder: Perenpiramide.

Het rijke en bewerkelijke leibomenambacht verloor voor langere tijd zijn betekenis in de tuinwereld. Ooit het paradepaardje van de hovenierskunst, werd het de laatste vijftig jaar door maar weinigen beoefend. Zelf fruit kweken is wel een groeiende trend en met het herstel van historische fruitmuren is leifruit ontdekt voor de kleine tuin. De ruimtesparende voordelen zijn voor de gemiddelde tuinbezitter een uitkomst. Op een tuinoppervlak, waar misschien maar voor één hoogstam fruitboom plaats zou zijn, kan een miniboomgaard worden gerealiseerd. Door het toepassen van leifruit ontstaat ruimte voor verschillende soorten en voor meerdere rassen, voor een gespreide oogst en voor een goede vruchtzetting. Ook de hoogte van de bomen blijft beperkt, wat het snoeien, uitdunnen en plukken stukken gemakkelijker maakt. Gelukkig zijn de kwekers ook op de hoogte en is er een grote keuze in fruit, dat op een zwakke onderstam is geënt. Het opkweken van een leiboom vraagt wel om specialistische kennis, regelmatige snoei, toewijding en een flinke portie geduld. Veel is te leren uit de literatuur, maar het beste is zelf aan de slag te gaan. Goed kijken om de boom en zijn vruchtzetting te begrijpen is het belangrijkste.

Fruitschuttingen

Leifruit biedt diverse toepassingsmogelijkheden in de tuin. Hagen van leifruit zijn schitterend. Verticale fruitsnoeren zijn goed te gebruiken als accenten in borders. Horizontaal geleide snoeren, bekend als 'step-overs' kunnen langs paden de functie van lage haagjes overnemen of aanvullen. Saaie muren kunnen in boeiende fruitmuren veranderen en op bogen en priëlen groeit leifruit net zo goed als klimrozen. En wat let u om uw grens met de burens door leifruit te scheiden? U krijgt een vierseizoenenschutting: bloesem in het voor-

jaar, 's zomers de vruchten die zich ontwikkelen, in de herfst het kleurige fruit en in de winter een architectonisch lijnenspel door de symmetrisch opgebouwde stammen en vertakkingen. Sier en nut gaan hand in hand. Bovendien is je eigen fruit zien groeien en je oogst delen met je familie en vrienden onbetaalbaar. Niet verwonderlijk dat het leifruit is herontdekt.

Jan Nanninga snoeit de perenlei.

Marten Pelleboer: "Ik was stomverbaasd om hier te zien dat je fruit kunt kweken zonder bestrijdingsmiddelen."

Wilbert rijpt in de perenlei.

Vruchtbomen verzorgen in de praktijk

Duizend meter leifruit in Frederiksoord

De Fruithof in Frederiksoord heeft ruim een kilometer leifruit staan, naast achthonderd verschillende hoogstamrassen. Liefhebbers kunnen hier het oude handwerk leren.

Tekst - Hanneke Jelles
Fotografie - De Fruithof

Het verleden is in Frederiksoord nadrukkelijk aanwezig. Fraai gerestaureerde panden herinneren aan de tijd dat de Maatschappij van Weldadigheid de scepter zwaaide. In 1884 richtte de Maatschappij hier de Tuinbouwschool op. Die vertrok in 2004 naar Meppel. Op een steenworp afstand van het voormalige schoolgebouw ligt acht hectare grond, die gedeeld wordt door drie instellingen: het Floralia Corso, een instelling met een tuin voor mensen met een lichamelijke beperking en Stichting De Fruithof.

De aanplant van De Fruithof werd in 1996 opgezet. De fruitrascollectie is juridisch eigendom van de Noordelijke Pomologische Vereniging. De bomen fungeren als een genenbank.

De leden zijn meest fruittelers die voor eigen gebruik enthout en occulatie-materiaal mogen komen snijden.

Biologisch

Voor de gepensioneerde fruitteler Marten Pelleboer was De Fruithof een ontdekking. Hij bracht zijn werkzame leven door op fruitbedrijven; de laatste twaalf jaar voor zijn pensionering op een bedrijf in het Zeeuwse Krabbedijke. In 2008 zocht hij een bestemming voor zijn kennis en vaardigheid. "Ik was stomverbaasd om hier te zien dat je fruit kunt kweken zonder bestrijdingsmiddelen. Ik had bij productiefruitbedrijven gewerkt, waar spuiten de norm is."

Kennisoverdracht is op De Fruithof van groot belang. De bezoekers zijn liefhebbers; mensen met een eigen boomgaard of een paar fruitbomen. Ze komen met vruchten om deze te laten determineren, voor een van de cursussen of ze werken mee om de kneepjes van het vak te leren. "Particulieren mogen vrijwel geen insecticiden meer spuiten; daarom gebruikt De Fruithof ze ook niet."

Leivormen

Bij De Fruithof zijn alle mogelijke leivormen te zien. Kies je voor een waaier, een palmet of een siervorm? Dat bepalen de soort en het ras – de ene soort groeit recht omhoog, de andere zoekt meer de breedte op. Daarnaast is de vorm een beetje de handtekening van de tuinbaas. Peren zijn geschikter om geleid te worden dan appels, die gevoeliger zijn voor ziekten.

Het vormen van leibomen is zeker niet alleen een historisch gegeven, vertelt Pelleboer. Commerciële hoogstamboomgaarden zijn niet meer haalbaar, commercieel leifruit is er des te meer. Maar commerciële kwekers houden het meestal op een V-haag of snoer. Voor de vele fraaie historische snoei-vormen moet je bij de liefhebber zijn. Of in De Fruithof.

Bij leiperen moet in de zomer het meeste werk gedaan worden; in de winter wordt alleen gecorrigeerd. Vanaf mei zijn de vrijwilligers bezig scheuten te 'nijpen'; de groeipunten worden afgeknepen zodat de lengtegroei stopt en zich tuitjes met gemengde knoppen vormen aan de basis van de twijg. In productiebedrijven wordt dit chemisch gedaan; de particulier mag dat niet, en kan hier het handwerk nog leren.

Koekhappen voor vogels

Onbespoten fruit telen is mooi, op één plaag na: de wintervlinder. Dit diertje houdt in De Fruithof lelijk huis. Het eet de takken kaal waardoor geen vruchten gevormd worden. Klimaatverandering, de vele eiken in de buurt, het zal er allemaal mee te maken hebben. "Particulieren adviseren we een lijmband om de stam aan te brengen, maar daar is hier met achthonderd bomen geen

beginnen aan. We hebben vijftig mezenkasten opgehangen en we zetten biologische gewas-beschermingsmiddelen in. Het beste middel is om kippen onder de bomen te laten lopen. Het is net koekhappen voor de vogels: de rupsjes laten zich aan hun draadje uit de boom zakken en hap, weg zijn ze."

Meer over de koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid is te zien in Museum De Koloniehof (met beeldentuin). Zie www.dekoloniehof.nl.
Meer over De Fruithof: www.fruithof-frederiksoord.nl.
Over de Noordelijke Pomologische Vereniging: www.npv-pomospost.nl.

Marten legt de laatste hand aan het snoeien van de perenlei.

Workshops 2011

5 maart: Vermeerderen van fruitrassen;
12 maart: Snoeien van leibomen;
27 augustus: Zomersnoei appel- en perenbomen; **27 augustus:** Opfriscursus zomersnoei; **17 september:** Snoeien van pruimenbomen. Voor meer informatie en inschrijven: mail naar info@ninaabbingtuinen.nl, tel. 058 212 27 72.

thema
leifruit

De slangenmuur van Slot Zuylen.

Tekst - Anne Wolff Fotografie - Elly Oostrum

Op de zon gericht

De schijnbaar eindeloos slingerende fruitmuur van Slot Zuylen, net buiten Utrecht, verbergt aan het eind van de lente in haar nissen glanzend helderrode morellen, bedauwde perziken en sappige nectarines. Het fruit hangt verleidelijk aan de geleide, gebogen takken. De fruitmuur en de overdaad aan fruit zien er zo natuurlijk uit dat je bijna zou vergeten dat er kennis, kunde en techniek aan ten grondslag liggen.

Fruitmuren

Vrijstaande fruitmuren zijn er in maten en soorten. Er zijn slingermuren, meandermuren, slangenmuren, retranchementmuren, zigzagmuren, hellende muren en warmtemuren. Iedere muur schept een ideaal microklimaat voor het kweken van leifruit. De muren werden voornamelijk op het zuiden of zuidoosten gericht. In de nissen, uit de wind en met de vastgehouden zonnewarmte van de stenen muur, ontstond de luwte waarin het mogelijk werd om subtropische vruchten te kweken. Een slingermuur bestaat uit een aantal repeterende, gelijke bogen. Bij een retranchementmuur zijn de bogen vervangen door nissen met een trapeziumvormige plattegrond. De derde, meest bekende muur, is de slangenmuur. Kenmerkend voor de slangenmuur is de vloeiende lijn van elkaar afwisselende sectorbogen.

In 1997 verscheen de studie *Fruitmuren in Nederland* van Ben Kooij en Ben Olde Meierink. Zij onderzochten het ontstaan en de ontwikkeling van de historische experimentele fruitmuren. Uit hun inventarisatie en studie blijkt onder meer dat vrijwel iedere fruitmuur in Nederland uniek is.

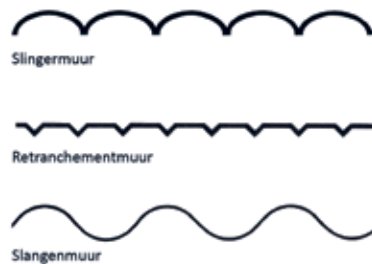
Ontstaan

De fruitmuur in Nederland ontstond aan het einde van de zeventiende eeuw, beleefde haar hoogtepunt in de achttiende eeuw en verloor terrein aan het begin van de negentiende eeuw. De ontwikkeling van de experimentele fruitmuur speelde zich voornamelijk af op buitenplaatsen. Het is de tijd van de Verlichting, het empirisch onderzoek en verzamelen. Het proefondervindelijk

%% studiefdag mayserieveld %%

Links: Jacob Cats, Slot Zuylen, 1722, pentekening, collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.
Onder: Slinger-, retranchement- en slangenmuur, Annelien Kapper.

zoeken naar de beste methode om bijzondere fruitrassen te kweken paste bij de buitenplaatsbezitter. Zo bouwde Pieter de la Court van der Voort op zijn buitenplaats Berbice in Voorschoten tussen 1688 en 1695 zijn fruitmuren.

Oordeel

Blijkbaar beviel het experiment matig want veertig jaar later, in 1737, liet De la Court zich kritisch uit over het nut van fruitmuren in zijn handboek *Byzondere aenmerkingen over het aenleggen van pragtige en gemeene landhuizen, lusthoven, plantagien en aenklevende cieraeden*. Ook Johann Hermann Knoop oordeelde streng over de muren in zijn *Beschouwende en werkdadige Hovenierkonsten* (1753). Hij mopperde over de dwarrelwind in de nissen, de hitte die de takken en bladeren doet verbranden en daarmee de groei verzwakt. Daarentegen was Noël Chomel een stuk positiever over de fruitmuren in zijn *Huishoudelyk Woordenboek* (1743), een geliefd naslagwerk van de achttiende-eeuwse buitenplaatsbewoner. Chomel beschreef dat fruitbomen juist dankzij de weerkaatsing van de zonnestralen betere en smakelijkere vruchten dragen.

De slangenmuur van Zuylen

In de bibliotheek van Diederik Jacob van Tuyll van Serooskerken, heer van Zuylen, stonden diverse boeken over fruit en fruitteelt. Hij was mede daardoor op de hoogte van het gebruik van de experimentele fruitmuren op verscheidene buitenplaatsen. In 1752 transformeerde Van Tuyll zijn middeleeuwse slot tot een eigentijdse

Morellen en nectarines aan de slangenmuur van Slot Zuylen.

buitenplaats. Het huis werd meer een eenheid met de tuin, en de aanleg van de honderdtwintig meter lange slangenmuur paste bij het elan van de achttiende eeuw. De slangenmuur van Slot Zuylen loopt parallel aan de toegangslaan van het slot en eindigt in een ronde *folly*, een ornament zonder functie. Hierdoor bekleedt de muur zowel een representatieve functie, de begrenzing van de tuin, als de praktische fruitfunctie. De muur doorstond moeizaam de tand des tijds. De zuidzijde stond eeuwenlang in de zon terwijl de noordzijde nat en koud bleef; het resulteerde in een afbrokkelende muur.

In 2006 werd de slangenmuur grondig gerestaureerd. Tuinbaas Walter den Hollander voorzag in een beplantingsplan zodat de muur haar functie terugkreeg. Den Hollander legde zich toe op het verzamelen van historische steenvruchten. Door zuiver historische steenvruchtrassen bijeen te brengen en te classificeren ontstaat een soortenbank die bijdraagt aan het behoud van het groene erfgoed. Het verzamelen van fruit is na twee eeuwen weer terug op Slot Zuylen.

Met dank aan: Walter den Hollander, Hester Kuiper en Elly Oostrum, Slot Zuylen.

Literatuur

B.H.J.N. Kooij en B. Olde Meierink, *Fruitmuren in Nederland. Studie over slangenmuren, slingermuren en andere historische experimentele leifruitmuren*, Zeist: Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1997.
Jean O'Neill, 'Walls in Half-Circles and Serpentine Walls' in: *Garden History*, 8 (1980)3, p. 69-76.

Leifruit, toekomst voor eeuwenoude hovenierskunst

Wat hebben tuinvaklieden als Fred van der Hengst (Huis te Manpad), Jurjen Hoogervorst (Avantgarden hoveniers) en Daan van der Have (Villa Augustus) gemeen?

Antwoord: ze weten veel van leifruit en

leerden de fijne kneepjes van het vak van Jan Freriks (1929). Hij is dé autoriteit op het gebied van leifruit in Nederland en sinds

zijn pensionering actief om dit eeuwenoude ambacht veilig te stellen. Jongere generaties tuinbazen, hoveniers, tuinliefhebbers en

andere geïnteresseerden profiteren van zijn rijke kennis en ervaring. Hiermee wordt deze eeuwenoude hovenierskunst nieuw leven ingeblazen en valt er op zowel historische als nieuwe buitenplaatsen weer van te genieten.

Appel als vrijstaande vormboom in privétuin; tegen een muur is voor appels te warm.

Leipeer tegen de fruitmuur van Villa Augustus, Dordrecht.

Leifruit als haag bij Villa Augustus, Dordrecht.

Hovenierskunst in Museumtuin Gaasbeek, België – leiperen.

Halverwege de zeventiende eeuw kwam leifruit in zwang, al dan niet geteeld langs speciale zuidmuren. Vanuit Frankrijk waaide de populariteit over naar de lage landen, waar op talrijke buitenplaatsen fruitmuren (soms slangenmuren) een rage werden. Geschriften over (lei)fruit deden de ronde, maar vooral de geïllustreerde uitgave van Jean Baptiste La Quintinye, hoofd-tuinman van Lodewijk XIV in de periode 1677-1683, was van grote invloed. Fruit telen werd een aristocratische bezigheid en dichters als Jacob Cats en Constantijn Huygens weidden er bespiegelingen aan. Na de tweede wereldoorlog raakten fruitmuren met leivormen in verval.

Broeder Petrus

Fruitmuren zijn een slimme mogelijkheid om in een zeeklimaat vruchten te laten rijpen van warmteminnende gewassen zoals steenvruchten (perzik, abrikoos en andere) en vijgen. Zonder speciale voorzieningen voelen die zich alleen thuis in midden Frankrijk en Zuid-Europa. Maar ook peren rijpen beter en zijn smakelijker dankzij de beschutting en warmteafgifte van een zuidmuur. Hoe dicht bij de muur, hoe beter. Zodoende ontstonden tal van fraaie leivormen, passend bij de groei-eigenschappen van het gewas. Jan Freriks, opgeleid als tuinbouwwakonderwijzer en dertig jaar werkzaam in het onderzoek (oude fruitrassen en geïntegreerde bestrijding), zag na zijn pensionering in 1990 zijn kans schoon. Leifruit was zijn passie, ontstaan in zijn jonge jaren door bezoeken aan een oom die tuinbroeder was in de Abdij van Sion, een Cisterciënzerklooster in Diepenveen. Hij teelde fruit in kassen en potten om daarmee de oogst te vervroegen en de smaak van de vruchten te verfijnen. Jan Freriks vroeg hem de oren van het hoofd. Broeder Petrus was vooral een meester in het vormen van palmetten, leivormen waarbij de gesteltakken op regelmatige afstanden evenwijdig van elkaar staan. Vijgen, perziken, abrikozen, moerbeien en kersen zijn allemaal geschikt voor de teelt aan een muur, maar peren zijn het mooist voor leivormen zoals regelmatig gevormde palmetten, maar ook waaiers, cirkels, pauwenstaarten en vrije vormen. Tijdens een stage op landgoed 'De Gelder' in Wijhe met een fruitmuur rond een grote boomgaard, leerde Jan Freriks de fijne kneepjes van het vak van de toenmalige tuinbaas Otten.

Kennisoverdracht

Jan Freriks groeide op in de Betuwe en zijn leven stond in het teken van de fruitteelt, met leifruit als zijn grote liefde. Toen halverwege de twintigste eeuw de hoogstamfruitbomen het veld moesten ruimen om reden van efficiëntie, kwam ook het kleinschalig geteelde leifruit in de knel. In de jaren negentig van de vorige eeuw hadden nog maar twee buitenplaatsen fruitmuren,

Huis te Manpad in Heemstede en Den Aalshorst in Dalfsen. Het leifruit was verwaarloosd en Jan Freriks bood aan de bomen tegen een zacht prijsje opnieuw te leiden en achterstallig onderhoud weg te werken. Na enige aarzeling werd zijn aanbod geaccepteerd, het begin van een missie voor zijn verdere leven. Toen eigenaars en tuinbazen enthousiast raakten, volgden binnen korte tijd verzoeken van andere buitenplaatsen. Sindsdien werd op meer dan twintig locaties weer leifruit aangeplant. Naast zijn vele praktijkwerk schreef Jan Freriks twee boeken over leifruit*) en ging hij cursussen geven over de zogenoemde beredeneerde snoei. Niet alleen aan hoveniers zoals Jurjen Hoogervorst en tuinpersoneel en tuinbazen van buitenplaatsen zoals Fred van der Hengst, maar ook aan andere geïnteresseerden. Zo kon in 2010 iedereen inschrijven voor een vijfdaagse cursus bij Villa Augustus in Dordrecht, verdeeld over het seizoen. Dankzij kennisoverdracht is leifruit weer springlevend. Missie volbracht!

*) - Hovenierskunst in palmet en pauwstaart (De Hef, 1994).

- De teelt van leifruitbomen (PHB, 1997), recent opnieuw uitgebracht door de Stichting In Arcadië (zie NTs-Nieuws pagina 6 en 7).

Informatie

Een goed opgekweekte boom gaat een mensenleven mee, mits goed verzorgd en daaraan komt veel kennis en kunde te pas, kortom toewijding.
www.huistemanpad.nl.
www.avantgarden.nl.
www.villa-augustus.nl.
www.fruitpark.nl (cursussen, workshops).
www.batterijen.nl (leifruit, boek 'Fruitteelt voor iedereen').
www.kasteelvangaasbeek.be (Museumtuin).

Den Aalshorst:

“milddragende vruchtboomen van de uitgezochtste sorten”

thema
leifruit

De buitenplaats Den Aalshorst nabij Dalfsen is ontstaan als een bescheiden buitenverblijf nabij de katerstede (een kleine boerderij) Veldink. Opeenvolgende eigenaren zullen de potentie van ontginning en bebossing van de schrale heidegronden in dit gebied hebben ingezien. Hierdoor kon Den Aalshorst in de zeventiende en achttiende eeuw van bescheiden buitenplaats uitgroeien tot het centrum van een landgoed. De buitenplaats heeft haar huidige verschijningsvorm grotendeels verkregen ten tijde van de bouw van het nog aanwezige landhuis omstreeks 1720.

Tekst - Ronald van Immerseel

Fotografie - Joost Coenen

Godert Willem van Dedem als eigenaar

Na het overlijden van eigenaar Louis Rhijnvis Feith in 1845 bleef zijn echtgenote Johanna Theodora baronesse Van Dedem op Den Aalshorst wonen. In 1873 verkocht de weduwe Feith de buitenplaats aan haar neef Godert Willem van Dedem, kantonrechter te Wageningen. In 1879 werd Den Aalshorst publiekelijk te koop aangeboden. Hoewel het niet lukt om het goed te verkopen, geeft de verkoopadvertentie een duidelijk beeld van de buitenplaats in deze periode; “omgelegenen spatieuze tuin, voorzien van onderscheiden broeibakken, waaronder druiven- en perzikkasten, en een menigte milddragende vruchtboomen van de uitgezochtste sorten, benevens de daarbij behorende bosch- en akkermaalsgronden en landerijen, grootendeels aan elkander gelegen om en bij het huis”.¹

Collectie fruitbomen

Interessant is de bovengenoemde vermelding van de “menigte milddragende vruchtboomen van de uitgezochtste sorten”. Deze collectie werd door Godert Willem van Dedem aanzienlijk uitgebreid. Van Dedem was zeer geïnteresseerd in de pomologie. In de periode 1904-1911 was hij zelfs voorzitter van de Nederlandsche Pomologische Vereeniging.

De tuin ten zuiden van het landhuis, waarvan het noordelijke deel in 1831 omgevormd was tot een aanleg in landschapsstijl, werd door hem verder aangepast. In 1874 werd de tuinmuur gebouwd die de ‘Engelse tuin’, de siertuin, scheidt van de moestuin met zijn strenge geometrische opzet. Zowel in de moestuin als in de ‘Engelse tuin’ bevinden zich fruitbomen.

De huidige collectie fruitbomen op Den Aalshorst is dan ook aan hem te danken.

De Stichting Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsbeheer deed in 1985 onderzoek naar de collectie op Den Aalshorst en concludeerde dat er een uitgebreid sortiment van circa dertig appelrassen, dertig perenrassen, druiven, pruimen, morellen en mispels aanwezig was, waarvan vele uiterst zeldzame soorten.² Tot de bijzondere appels op Den Aalshorst behoren de Ananas Reinette, Reinette d’Orange, Belle van Lunteren, Seigneur Tillis en Freiherr von Berlepsch. De verzameling peren werd omschreven als uniek voor Nederland waarbij de “cultuurhistorische waarde van de boomvormen en fruitrassen (...) bijzonder groot [is]”.

Leifruit

Bijzonder binnen de fruitcollectie van Den Aalshorst is, zoals de Stichting Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsbeheer concludeerde, de collectie leifruit. Op Den Aalshorst bevindt zich leifruit in vele vormsoorten, zoals palmet met liggende staken, schuine snoeren en kandelaber met enkele en met dubbele U.³ Ook hierin is de hand van Godert Willem van Dedem herkenbaar. Hij was bekend met de Belg Huybrecht Jan van Hulle die als docent en lid van ‘Belgische Leeraarskring’ een beredeneerde fruitsnoei propageerde die beduidend afweek van de Nederlandse fruitsnoei.⁴ Van Hulle trad regelmatig in Nederland op. In juni 1869 verzorgde Van Hulle, op verzoek van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw in Zwolle, een lezing in Dalfsen waarbij Godert Willem van Dedem zeker aanwezig zal zijn geweest.⁵

Toekomst ongewis

Het echtpaar Van Dedem-Westra van Holthe bracht Den Aalshorst en Broekhuizen in 1908 in de N.V. Maatschappij tot exploitatie van het landgoed Den Aalshorst en aanhorigheden in, waaronder Den Aalshorst nog steeds resorteert. Het huis wordt sindsdien gebruikt als zomerverblijf voor de nakomelingen van dit echtpaar. In de twintigste eeuw is het leifruit door de tuinbazen op Den Aalshorst goed verzorgd, de toekomst is echter minder zeker. Nazaat Boldewijn Sloet van Oldruitenborgh concludeerde in 2008 in *Den Aalshorst B.V. 1908-2008. 100 jaar Familievennootschap*; “De laatste tuinbaas en opzichter van Den Aalshorst, Jan Veldhuis, was een belangrijke pleitbezorger voor het overdragen van kennis over snoeitechnieken en het in stand houden van de vruchtbomen. Met zijn afscheid in 2008 is de vraag gerezen wie in de toekomst zijn belangrijke werk zal voortzetten.”⁶ Nu, drie jaar later, blijkt die vrees gelukkig ongegrond. De leifruitbomen zijn in deskundige handen en pronken met hun bijzondere snoeivorm als nooit te voren.

Links: Het voorplein van Den Aalshorst met beide bouwhuizen.

Boven: De tuinmuur in de moestuin met leifruitbomen.

¹ GAZ, Zwolse Courant 21-3-1879 en 5-4-1879.

² Stichting Landelijk Overleg Natuur- en landschapsbeheer, Hoogstamvruchtbomen (1995).

³ Zie ook J.H. Veldhuis, ‘Bijna verdwenen “kunst” in vruchtboomvormen’ in Rondon Dalfsen 1985, jg.16, 323.

⁴ W. Kuitert en J. Freriks, Hovenierskunst in Palmet en Pauwstaart (Rotterdam 1994), 61.

⁵ W. Kuitert en J. Freriks, Hovenierskunst in Palmet en Pauwstaart (Rotterdam 1994), 68.

⁶ Boldewijn Sloet van Oldruitenborgh, ‘Hoofdstuk 3 - Den Aalshorst: schoonheid belooft’ in Den Aalshorst B.V. 1908-2008. 100 jaar Familievennootschap (Aalshorst 2008), 45.

Proefschrift over de relatie tussen tuinen, wetenschap en techniek in de zeventiende eeuw

Willem Buytewech, Allegorie op het Twaalfjarig Bestand, 1615, Atlas Van Stolk, Historisch Museum Rotterdam, Rotterdam.

Tekst - Alette Fleischer

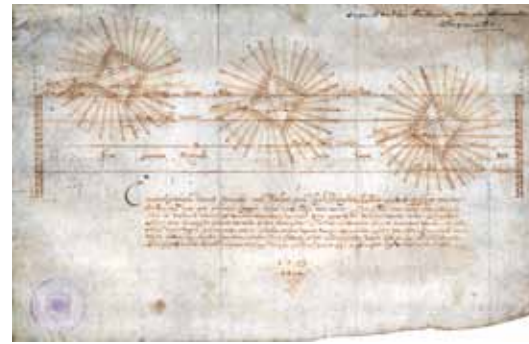
In de zeventiende eeuw hielp het tuinieren mee aan het verklaren en veranderen van de werking van de natuur. Uiteenlopende tuinliefhebbers en tuiniers, zoals rijke kooplui, artsen, botanisten, tuinmannen en ingenieurs waren gezamenlijk bezig de door God gemaakte natuur te herscheppen en te begrijpen voor profijt en ornament. Het voortdurende bestuderen van natuur, het verzamelen van exotische planten en het aanleggen van tuinen leidden tot andere inzichten over de natuur en tot uitvindingen van apparaten, zoals landmeetkundige instrumenten en verbeteringen aan windmolens, die werden verspreid en elders werden toegepast.

Dat is in het kort het onderwerp van mijn proefschrift 'Rooted in fertile soil: Seventeenth-century Dutch gardens and the hybrid history of material and knowledge production' dat ik in december heb verdedigd aan de Universiteit Twente. Ik deed onderzoek naar de relatie tussen tuinen, wetenschap en techniek in Nederland in de zeventiende eeuw bij de vakgroep Wetenschaps-geschiedenis. De dissertatie omvat vier hoofdstukken over uiteenlopende verschijningsvormen van een tuin in de Gouden Eeuw: de Beemsterpolder als lusthof; de Grot van Ganymedes in de tuin van Zorgvliet van hoveling en ambassadeur Hans Willem Bentinck; de VOC-tuin in Kaap de Goede Hoop; en de botanische interacties tussen burgemeester en diplomaat Hieronymus van Beverningh (de eigenaar van de tuin Oud-Teylingen) en handelaar en botanicus Jacob Breyne uit Danzig.

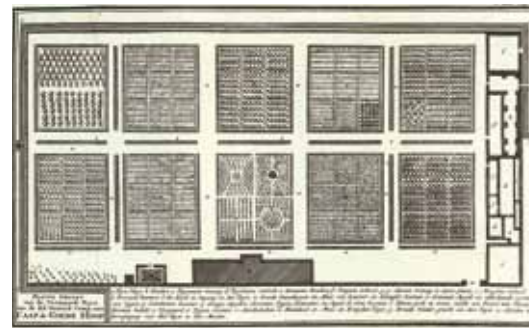
Vernuftige kennis en doordachte kunde

In particuliere of openbare tuinen, polders, Kaapse velden en in kruidboeken konden mensen zich verpozen, de natuur verzamelen, plukken, kweken en bestuderen. Zij konden de natuur tot zich nemen als heilzaam middel voor lichaam en oog, maar ook manipuleren om haar zo geschikt te maken voor agricultuur of als lusthof. De samenwerking van diverse groepen mensen en hun tuinpraktijken en -ideeën weerspiegelden zich in Hollandse tuinen, die, op hun beurt weer hun weerslag hadden op tuinen elders in de Lage Landen en zelfs daarbuiten. Ideeën over de natuur en haar werking werden verspreid door rondreizende tuinliefhebbers, boeken en brieven en door het verscheppen van plantmateriaal.

%% stúdígdágnípsuístvöld %%

Jan A. Leeghwater, Molengang, 1633, no. 205, Provinciale Atlas Noord-Holland, Haarlem.

De Compagnie Tuin, P. Kolb, Naaukeurige en uitvoerige beschrijving van Kaap de Goede Hoop, (Amsterdam, 1727), vol. 2, 44. OTM OF 63-20, speciale collecties.

De Hollandse tuin functioneerde als een entrepot van kennis, kunde en materialen bijeengebracht door het wijdvertakte handelsnetwerk. Hier kon de mens zelf de voorwaarden creëren om allerlei elementen uit de natuur te onderzoeken. Een tuin, als een vernuftig veld, gaf constant voeding aan verdere ontwikkelingen op het gebied van natuuronderzoek en techniek, in een tijd die in de twintigste eeuw 'de Wetenschappelijke Revolutie' werd genoemd. Met het samenbrengen van tuinen, wetenschap en techniek in de Republiek in de Gouden Eeuw wil deze dissertatie aantonen dat denken en doen hand in hand gaan. Het blijkt dat handwerklui niet louter uitvoerders waren van dat wat geleerden hebben bedacht. Net zoals wiskundigen, filosofen en liefhebbers bezig waren de natuur te ordenen en te verklaren, waren ook handwerklieden (zoals kunstenaars, tuinmannen, ingenieurs, et cetera) bezig de natuur vorm te geven en te begrijpen. Al deze groepen, verbonden door de Hollandse tuin, waren op hun manier en vaak gezamenlijk bezig met het produceren van vernuftige kennis en doordachte kunde.

Noot De eerste drie hoofdstukken van deze dissertatie zijn inmiddels gepubliceerd in wetenschappelijke tijdschriften en/of bundels. Het vierde hoofdstuk verschijnt dit jaar in het maandblad British Journal of the History of Science.

Alette Fleischer werkte in de periode 1999-2003 als vrijwilliger bij de NTs, onder meer voor de Monumentencommissie. Daarnaast hielp zij mee met het uitdenken van het curriculum van de door de NTs ontwikkelde opleiding Groen Ruimtelijk Erfgoed.

Benoeming Villa Augustus tot Tuin van het Jaar in Engeland

Het Engelse tuinmagazine Gardens Illustrated en het Garden Museum in Londen hebben Villa Augustus in Dordrecht verkozen tot Tuin van het Jaar 2010. Ieder jaar reikt het tuinenblad samen met het Garden Museum de prijs uit aan een voor het desbetreffende jaar veelbetekenende tuin. De jury gaf te kennen dat zij de tuin van Villa Augustus 'een van de meest stijlvolle, innovatieve en dynamische fruit- en groentetuinen vindt die ze kennen'. De tuin is dagelijks te bezoeken. Zie www.villa-augustus.nl.

Clusiuslezingen 2011

Met het thema *Tuinen die de samenleving veranderen* vervolgt de Clusiusstichting haar serie van jaarlijkse lezingen. De lezingen beogen een breed publiek te informeren over ontwikkelingen op tuinengebied in binnen- en buitenland.

De lezingen over *Tuinen die de samenleving veranderen* vestigen de aandacht op de grote invloed van park en tuin in verleden en heden en hun rol als ontmoetingsplaats van de bezoekers met de natuur. Het voorlopige programma :

- 14.00: Introductie
- 14.05: Dr. Nicolas Robin, Freiburg: *Towards a cultural history of botanical gardens and public parks*
- 14.20: Dr. Dawn Sanders, Londen: *From Luca Ghini to Lilian Clarke: Educational Voices in Botanic Gardens*
- 14.35: Ir. Michiel den Ruijter, Delft: *Parks as exhibitions*
- 15.30: Pauze
- 16.00: Dr. Robin Lane Fox, Oxford: *Gardens that shaped society in history*

De Clusiuslezingen vinden plaats in het Kamerlingh Onnes gebouw in Leiden op 30 maart 2011, aanvang 14.00 uur. De voertaal is Engels. Toegang is vrij; een bijdrage wordt op prijs gesteld. Voor meer informatie: www.clusiusstichting.nl.

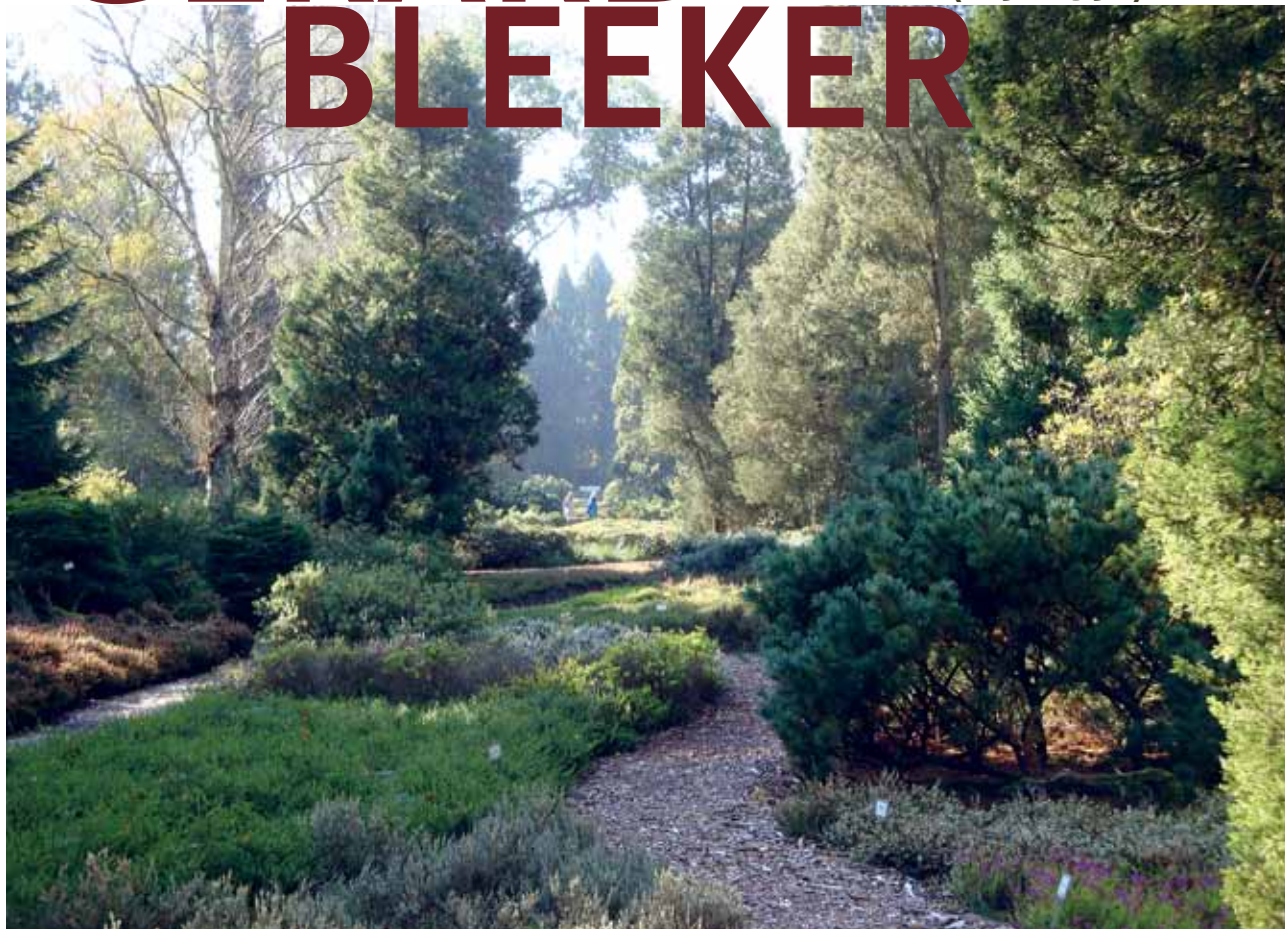
In het vorige Tuinjournaal is aandacht besteed aan de Tuinkunsttentoonstelling van 1927 op het Binnenhof in Den Haag. Gerard Bleeker was een van de deelnemers. Ook hij speelde een belangrijke rol in de tuinarchitectuur van de jaren twintig en dertig.

Boven en onder: Von Gimborn Arboretum.

Tuinarchitecten jaren twintig en dertig:

GERARD BLEEKER (1852-1956)

Tekst - Hanny van der Heide
Bron Ontwerptekeningen - Speciale Collectie Wageningen UR
Fotografie - G. Lieveise

Veelzijdig

Gerard Bleeker, die vanaf 1906 tot 1924 werkzaam was voor zijn oom Leonard A. Springer, vestigde zich in 1924 als zelfstandig tuinarchitect. Eén van zijn eerste grote opdrachten was het ontwerpen van 'een park tevens arboretum' in de landschapstijl ten behoeve van de inktfabrikant Max Th. von Gimborn, die uit liefhebberij bomen verzamelde. Het Von Gimborn Arboretum, nu een belangrijk arboretum in Nederland, is nog altijd een uniek voorbeeld van Bleekers werk en befaamd vanwege de bijzondere collectie bomen en struiken. Ook andere grotere opdrachten kenmerkten zich door de landschapstijl. Bleeker vond deze stijl echter niet geschikt voor de kleinere villatuinen die in het begin van de twintigste eeuw ontstonden in de nieuwe villaparken zoals het Gooi en Kennemerland.

Naast zijn werk als tuinarchitect is Bleeker vele jaren werkzaam geweest in het onderwijs. Ook was hij onder meer adviseur van de gemeente Heemstede. Bleeker is vanaf de oprichting betrokken geweest bij de Bond van Nederlandse Tuinarchitecten (BNT).

Grondregels voor het ontwerpen van tuinen

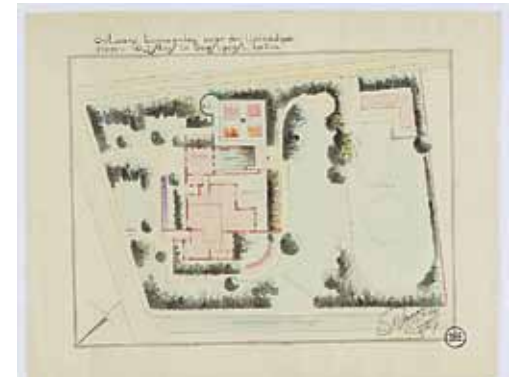
In zijn boek *Tuinkunst, het ontwerpen en tekenen van kleine villatuinen* (1950) gaf Bleeker tien grondregels bij het ontwerpen van tuinen. Voorop staat de goede compositie, het fraaie geheel. Alleen dan maakt het werk aanspraak op de naam van tuinkunst, aldus Bleeker. Tuinkunst vormt voor Bleeker een onmisbare schakel in de keten van de andere beeldende kunsten. Pas door de aanwezigheid van tuinkunst komt het mooie van een bouwwerk tot zijn recht. De grondregels van Bleeker zijn nog steeds algemeen geldend. Samengevat:

- Elke lijn of plaats van een boom of struik moet goed gemotiveerd zijn. Goede plantenkennis is hierbij een vereiste.
- Een goede verhouding van het tuinplan tot de oppervlakte en de te bereiken hoogte en een goede combinatie van kleur, wat beplanting betreft en in relatie tot andere voorwerpen in de tuin, is van belang. Alles is één geheel.
- De beplanting dient in alle jaargetijden aantrekkelijk te zijn.
- Een tuinplan dient rekening te houden met de geschiedenis van de bouwwerken en met de stijl van het huis. Ook dient rekening te worden gehouden met de gesteldheid van het terrein, met de omgeving en met de eisen die de planten stellen aan hun standplaats.
- Van elke aanleg, groot of klein, dient een zekere rust uit te gaan en alle tuindelen moeten goed bereikbaar zijn.

Opvallend hierbij is dat in de ontwerpen van Bleeker de oprit en garage vaak veel plek kregen. Dat kwam omdat het gebruik van de auto in die tijd snel toenam door de economische opgang, zeker ook bij de clientèle van Bleeker.

Eenvoud is schoonheid

Op het ontwerp van een tuin in Oegstgeest (1937) is een geometrische aanleg te zien bij het huis. Bleeker's motto : 'Eenvoud is Schoonheid' is in dit ontwerp terug te zien. Tuin en huis vormen een harmonisch geheel met

Boven: Tuinontwerp Max von Gimborn 1924.
Onder: Ontwerp tuinaanleg J.J. Sloos Oegstgeest 1937.

gemetselde elementen als keermuren en trappen zoals kenmerkend voor de Architectonische tuinstijl. In de nabijheid van het huis zijn de lijnen recht: strakke paden, een waterbassin en een rozentuin terwijl verderop pad en beplanting meer natuurlijke lijnen volgen. De structuur van de tuin is grotendeels nog aanwezig evenals het waterbassin.

Eric Blok heeft in 1992 onderzoek gedaan naar de tuinontwerpen van onder andere G. Bleeker, waarbij hij een aanbeveling heeft gedaan voor het behoud van een aantal geselecteerde tuinen. Tot nu toe is met die aanbeveling nog niets gedaan. Het zou goed zijn de informatie over de te behouden tuinen ten minste te actualiseren. Nog mooier zou feitelijk behoud zijn!

Bronnen:
Nederlandse Tuinarchitectuur III , Jongere tuinkunst 1900-1940
- Ir. Eric Blok (1993). Uitgave verkrijgbaar bij de NTs.
Tuinkunst - G. Bleeker (1950).
www.gimbornarboretum.nl.

Dit is het tweede artikel in een reeks van vier over tuin- en landschapsarchitecten uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw.

EXCURSIES 2011 OP EEN RIJ

Zondag 22 mei: lezing en bezoek tuinen en parken in Haarlem, Overveen en Bloemendaal, ontworpen door drie generaties Zocher. Let op: Fietsexcursie.

Zondag 12 juni: 'Tuinenrally' langs tuinen in Belgisch Limburg, op uitnodiging van 'Open Tuinen van België'.

In voorbereiding zijn twee excursies waarin o.a. de moestuin een belangrijke plaats inneemt.

Vrijdag 26 augustus: Dordrecht: 'Dordts groen in augustus, Augustus in het groen'. Bezoek Wantijpark, tuin Marna Spoon, tuinwinkel Ton Vreeken, Villa Augustus.

Zaterdag 17 september: Landgoed Twickel (onder voorbehoud).

EXCURSIES 2011

In het jaar van de moestuin

Tekst - Carla de Jonge

Koekamp Haarlem, aanleg J.D. Zocher jr. 1837, later met zijn zoon Louis Paul herontwikkeld tot villapark Frederikspark. Kopergravure, Noord-Hollands Archief, Haarlem.

Kasteel Hex. Foto - Segond Mac

In 2011 organiseert de NTs drie excursies. Daarnaast nodigt 'Open Tuinen van België' onze donateurs uit voor een 'Tuinenrally'.

ZONDAG 22 MEI: FIETSEXCURSIE DOOR HAARLEM, OVERVEEN

EN BLOEMENDAAL: DE ZOCHERFAMILIE IN HAARLEM EN

OMSTREKEN

Op zondag 22 mei wordt onder leiding van een gids in groepsverband gefietst langs diverse mooie parken, tuinen en huizen, die ontworpen zijn door de beroemde tuinarchitecten J.D Zocher sr. en jr., L.P. Zocher sr. en enkele door L.A. Springer.

De ontvangst vindt plaats in een hotel bij het station Haarlem. Na de lezing van mw. J. Patijn-Bijl de Vroe worden fietsen gehuurd (eigen fiets meenemen is uiteraard ook mogelijk). Er wordt door Haarlem gefietst waar ook geluncht wordt; 's middags wordt de fietstocht vervolgd naar Overveen en Bloemendaal. Na de thee worden de fietsen in Haarlem bij de fietsen-verhuurder ingeleverd.

ZONDAG 12 JUNI: 'TUINENRALLY' OP UITNODIGING VAN

'OPEN TUINEN VAN BELGIË' IN BELGISCH LIMBURG

Tijdens deze excursie met eigen vervoer worden 's ochtends de tuinen van Dina Deferme en van Alain Dor in de buurt van Hasselt bezocht. 's Middags wordt op eigen gelegenheid de beroemde plantenbeurs op Kasteel Hex (ook bekend van de prachtige rozencollectie) bezichtigd, waar ook op eigen kosten kan worden geluncht. De dag wordt besloten met een Garden-party op Kasteel Gingelom.

VRIJDAG 26 AUGUSTUS: EXCURSIE DORDRECHT:

DORDTS GROEN IN AUGUSTUS, AUGUSTUS IN HET GROEN

Dordrecht, een stad waar grienden, kaden en dijken nog steeds getuigen van de invloeden van de Biesbosch. We beginnen de dag in het Wantijpark, ontworpen door D.F. Tersteeg, prachtig wandelgroen dat in 1933 werd gerealiseerd in het kader van de werkverschaffing. De toekomstplannen voor dit park zullen toegelicht worden tijdens een stevige wandeling door het park 'aan de hand van' Marianne van Lidth de Jeude (meer over het Wantijpark in het Tuinjournaal van juni 2010). Daarna kunt u van een lunch genieten in het Paviljoen dat in dit park ligt.

Na de lunch wordt de tuin van Marna Spoon bezocht, een tuin met verrassende hoekjes en doorkijkjes over het water. Wie aan Dordrecht denkt, denkt aan oude straatjes en de tuinwinkel van Ton Vreeken: 'Vreeken's Zaden', een winkel met een prachtig assortiment zaden. U gaat er op bezoek om een lezing aan te horen en wordt wellicht gegrepen door het 'Vreeken-virus' waar deze gedreven vakman al veel tuiniers mee heeft besmet. Wie in Dordrecht komt mag Villa Augustus niet overslaan, eens watertoren, nu in gebruik als hotel, met er omheen vroeger water, nu prachtige moestuinen. Met een bezoek aan deze tuinen wordt de dag beëindigd.

Tuin Marna Spoon: verrassende hoekjes en doorkijkjes over het water. Foto - Marna Spoon

ZATERDAG 17 SEPTEMBER: LANDGOED TWICKEL

(ONDER VOORBEHOUD)

Op het grootste landgoed in Nederland bevindt zich naast het kasteel een park dat al vier eeuwen oud is en door verschillende opeenvolgende beroemde tuinarchitecten is ontworpen en veranderd. Laatstelijk was het Michael van Gessel die met respect voor de geschiedenis van de tuin, maar met een visie op de toekomst, onderdelen van het park heeft heringericht. De meer dan tweehonderd jaar oude oranjeboompjes vormen samen met de collectie op Paleis Het Loo de Nationale Collectie Citrus. Tijdens de excursie wordt aandacht geschonken aan de citruscollectie en aan de moestuin, waar nog onlangs een oude kas werd gerestaureerd. Ook bezoeken we, onder deskundige leiding, het park. Gezien de nauwe band van de eigenaren met het landgoed, hebben wij een verzoek ingediend om ook het interieur van het kasteel te mogen bezoeken.

Vul de coupon in op pagina 28 van dit Tuinjournaal en geef u op voor een of meerdere excursies.

Vragen over de excursies kunt u stellen aan het bureau: tel 020 623 50 58 of per e-mail: info@tuinenstichting.nl. Meer informatie over deze excursies kunt u, te zijner tijd, ook vinden op de website van de Nederlandse Tuinenstichting www.tuinenstichting.nl of opvragen bij het bureau.

Tuinen en kasteel Twickel. Foto's - Sterre Delemarre

Perenbloesem, spoortjes zitten dicht op de gesteltakken. Foto - Martin van Lokven

Liefde voor leifruit

Tekst en fotografie - Ton Sandig

Grote vreugde toen wij in 1983 grond (4.500 m²) konden kopen in Achterveld voor nieuwbouw en aanleg van tuinen. De hoge grondwaterstand dwong ons om rabatten aan te leggen, waarop de bomen werden geplant. In 1998 werd de eerste laagstam boomgaard gerooid. Te veel bomen, vooral oude rassen, waren ernstig aangetast door ziektes. De grond werd opgehoogd en nieuwe leiboompjes geplant. In overleg met kweker André Hendrickx selecteerden we 32 bomen, waarbij we letten op: bestuiving; resistentie; sporendragend fruit; oogst- en bewaartijd.

We kozen voor de volgende soorten:

Appels (12)

Jonagold (2)
Transparante de Cronsels
Reinette de Blenheim
Princesse Noble
Lombarts Calville
James Grieve
Elstar
Radoux
Court Pendu Plat
Sterappel
Rode Boskoop Bielaar van Laar

Peren (11+2)

Ananas de Courtrai
Bergamot D'Esperen
Beurré Alexandre Lucas
Beurré Hardy
Comtesse de Paris
Conférence
Le Lectier
Madame Bonnefond
Supertrévoux
Triomphe de Vienne
Williams Duchess

Nashii Peer

Kweeper Vranja

Pruimen (7)

Voyageur
Sanctus Hubertus
Bleue de Belgique
Reine Claude Verte
Opal
Anna Späth
Belle de Thuin

Buigen, binden, nijpen

'Even' door de boomgaard is een vaste gewoonte geworden. Werken met leifruit is als opvoeden van kinderen. Je bent er dagelijks mee bezig en ziet pas na jaren de resultaten. Dan is er niets meer aan te doen... Het snoeien van leifruit is makkelijker dan hoogstamfruit, je kunt er ook beter bij. Er is maar één strakke regel: eerst de onderste gesteltakken op lengte laten groeien, daarna pas de hogere takken.

Links boven: Appel 'Rode Boskoop Bielaar van Laar', v-vormig in opbouw, geplant in 2007. Bij het planten werd het boompje teruggesnoeid tot alleen de onvertakte onderstam, op 40 cm hoogte. Geeft nu al fruit.

Rechts boven: Voor steenvruchten is de waaiervorm het beste. Pruim 'Belle de Thuin' geeft grote gele eivormige vruchten, volgroeid, geplant in 1998. Hoog 200 cm Breed 350 cm.

Links onder: Schoonheid van hagen van leifruit verrassen telkens weer. Na muren van bloesem volgen lente- en zomer groen. Daarna de kleuren van het fruit, eindigend met het oranjebruin van de herfst. (foto Hans Lubbers).

Rechts onder: Sommige boompjes groeien te snel, zoals de appel Princess Noble en de peer Ananas de Courtrai (foto). Jaarlijks snoeien van de wortels remt de groei. Dat kan ook bereikt worden door het ringen van de schors en laten staan van 'saptrekkers' (lange ongesnoeide scheuten). Te dicht sporenstelsel (foto) moet worden gedund.

Snel veel fruit!

Boompjes met voorgevormde gesteltakken geven al na enkele jaren oogst. Dat was ook mijn doel: veel fruit. De afstand tussen zijleggers is dertig cm, waardoor er muren van groen en fruit ontstaan. Neem je die afstand groter, dan blijft de vorm (palmet of spalter) ook in de zomer goed zichtbaar. Plukken en bewaren is een vak apart. Sinds ik een bomenlogboek bijhoud, gaat dat prima. Veel fruit verwerk ik in sappen, jam, chutney of stroop. De bewaarsoorten gaan in een vorstvrije buitenopslag voor appels tot in februari.

Tuinontwerp en leifruit

Overall waar heggen en hagen geplant worden, is leifruit een optie. Zelfs in piepkleine tuinen, bijvoorbeeld met appels in snoervorm. Het is fijn om met bezoekers over de mogelijkheden te praten. En de resultaten te kunnen tonen. Hoogstam fruitbomen hebben een eigen, unieke schoonheid. Leifruit is eveneens schitterend en biedt de tuinier meer mogelijkheden.

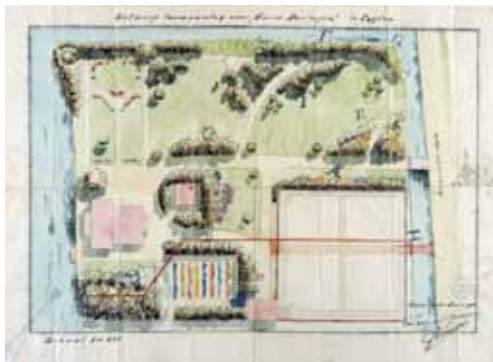
U kunt de boomgaard van Ton Sandig op elk moment in het jaar op afspraak bezoeken. Entree € 3,- NTS-donateurs gratis. Jan van Arkelweg 43, 3791 AB Achterveld, tel. 0342 452 300, e-mail: ton@sandig.nl.

Ronny Komijn en Ton Sandig beschikken over een in 1992 door Jo Cuypers ontworpen tuin, waarin veel strakke heggen en hagen en lange zichtlijnen de structuur bepalen. Naast het huis ligt de boomgaard met indrukwekkende rijen leifruit. De tuin in Achterveld, nr. 136 in de Open Tuinen Gids van 2011, is voor donateurs gratis te bezoeken na afspraak.

Tekst - Elz Mooij, Stichting Zuilen en Vecht
Fotografie - Stichting Zuilen en Vecht

Ontwerptekening door Bleeker naar ontwerp van L.A. Springer 1911. Herkomst reproductie: speciale collecties, Bibliotheek Wageningen UR / Stichting Zuilen en Vecht.

Reconstructietekening Springertuin door Stichting Zuilen en Vecht.

Springertuin Zuilen gered van de slopershamer

In 1954 werd het dorpje Zuilen door een gemeentelijke herindeling een nieuwe wijk in Utrecht. Een arbeiderswijk, met Werkspoor en de Demka-fabriek als grootste werkgevers. Een kleine groene enclave in de naoorlogse bouw was het voormalige landgoed Daelwijck aan de Vecht. Een klein verrommeld parkje van één hectare groot met het oude landhuis van de directeur van de naastgelegen voormalige borstelfabriek. Op dit wat onderkomen gemeentelijke parkje werd in 2003 nieuw licht geworpen, waardoor het voor sloop werd behoed.

De ontdekking van Daelwijck

De Stichting Zuilen en Vecht, een stichting die de leefbaarheid in de wijk Zuilen wil vergroten, ontdekte dat het parkje een complete, maar kleine tuin was van Leonard A. Springer. Met alle aspecten die een landgoed moet herbergen. Een formele tuin, een gedeelte in landschapsstijl, een snijbloementuin, een fazanterie en een forse moestuin. Het originele ontwerp werd gevonden in de archieven van de Wageningen UR.

Van Leonard Springer, dendroloog en tijdgenoot van Zocher en Copijn, zijn momenteel vooral grote parken en groengebieden bekend; kleine particuliere tuinen van zijn hand zijn vaak verdwenen. De Springertuin Zuilen, zoals het landgoed Daelwijck nu heet, is een uniek voorbeeld van het tuinontwerp uit die tijd.

Herinrichting

De door de gemeente Utrecht geplande nieuwbouw op dit stukje groen, ging als gevolg van de ontdekking van de Springertuin niet door. Na veel vijven en zessen kreeg Zuilen en Vecht, met hulp van organisaties zoals de Nederlandse Tuinenstichting, de tuin in 2008 in beheer. Zuilen en Vecht onderzocht het oude ontwerp van Springer en presenteerde samen met hoveniersbedrijf Den Groene Hollander een nieuw beeld voor herinrichting van het park. Michiel Huls, van Deltavormgroep BV landschapsarchitectuur en stedenbouw,

belast met de coördinatie van de herinrichting: “Het idee van Springer past perfect in deze wijk, sterker nog: de tuin is vrijwel intact, maar moest in de herinrichting wel vertaald worden naar de mogelijkheden van nu en de huidige opvattingen over de openbaarheid van een moderne buitenplaats.” De grootste uitdaging bij de reconstructie van de tuin ligt in de moestuin van een kwart hectare. Het meest arbeidsintensieve gedeelte van een buitenplaats, met leifruitmuren, een koude kweekbak en een bijenstal.

Historisch Groen vertaald naar deze tijd

Met een eenmalige subsidie van het Utrechtse Groenstructuurfonds en een Europese subsidie zijn de belangrijkste werkzaamheden om de tuin te herstellen uitgevoerd. Zo is het formele gedeelte van de tuin inmiddels gereconstrueerd tot een geometrisch grasvlak met bloemvakken, omzoomd door een moderne cortenstalen rand. De wandelpaden zijn versmald tot hun oorspronkelijke breedte. De moestuin is opnieuw ingedeeld naar de inzichten uit 1911. Tijdens de werkzaamheden om de moestuin bouwrijp te maken, werd de oorspronkelijke fundering van de stenen poeren van de pergola aangetroffen. Ook bleek de oude, geometrische padenstructuur nog aanwezig, evenals de restanten van de koude kweekbak.

De snijbloementuin met een strakke moderne natuurstenen rand wordt in het nieuwe ontwerp doorsneden door een fietspad, dat de inmiddels verrezen nieuwbouw aan de Vechtoever ontsluit. Hiermee probeert Zuilen en Vecht historie op een spannende manier te combineren met nieuwe materialen, waardoor een mooie aansluiting ontstaat met de nieuwe architectuur ernaast.

Beheer door de buurt

De Springertuin ligt op de grens van Utrecht en Maarssen. Tijdens het ontwikkelingsproces bleek dat veel wijkbewoners zich aangesproken voelden door dit particuliere initiatief. Zuilen en Vecht heeft inmiddels meer dan honderd donateurs en vrijwilligers uit heel Zuilen en omstreken. Dat is nodig, want de Springertuin moet zonder reguliere subsidies worden beheerd en onderhouden. En initiatief werkt initiatief in de hand. Vanuit het donateursbestand worden weer nieuwe voorstellen gedaan om de tuin in de wijk levend te maken. Zo is het idee geboren van een bijenstal als educatief project en is contact met scholen om kinderen kennis te laten maken met vergeten groente. De Springertuin Zuilen blijkt een project te zijn dat bijdraagt aan de sociale samenhang in een naoorlogse wijk in de gemeente Utrecht.

Zie voor meer informatie: www.zuilenenvecht.nl.

Nieuwe aanleg snijbloementuin.

Nieuwe aanleg formele deel.

BESTUUR NTS

Beline Geertsema-Key, voorzitter, Caroline de Koning, vice-voorzitter en redactiecommissie, Marna Spoon, secretaris, Robert Kreder, penningmeester, Carla de Jonge, excursiecommissie, Henk van der Eijk, monumentencommissie, Marianne van Lidth de Jeude, studies en publicaties.

MONUMENTENCOMMISSIE

Annemiek Tromp, voorzitter, Hanny van der Heide, secretaris, Piet Bakker, Henk Barkhof, Jan-Willem Edinga, Henk van der Eijk, Rita Grothuis, Mariël Kok, Christo van Zweden

EXCURSIECOMMISSIE

Carla de Jonge, voorzitter, Marjorie Gisolf, Olly Hof-de Boer, Roswitha Kleipool-De Regt, Helma van Vlerken, Ysk Vondeling, Mariëtte Wachter-Aalders, Anne Wolff, Lisette van Zandvoort-Gerritsen

OPENTUINENCOMMISSIE

Gonne Doorman-Van den Wall Bake, voorzitter, Anneke van Apeldoorn, Marianne Biolders-Bergmans, Rita den Breeje, Beline Geertsema-Key, Brigitte Gentis-Van Dam Merrett, Lietje de Vree-Van den Bergh

PUBLICATIECOMMISSIE

Marianne van Lidth de Jeude, voorzitter en Honey Wolff

REDACTIECOMMISSIE

Marian Smeets-Lenshoek, hoofdredacteur, Korneel Aschman, Joost Gieskes, Ronald van Immerseel, Hanneke Jelles, Caroline de Koning, Éva Kovács, Anne Wolff

BUREAU NTS

Suzanne Kooij, hoofd bureau, Ellen Kickhefer, Esther van der Sluis
Het bureau van de NTS is bereikbaar op maandag en woensdag van 10-13 uur en op dinsdag van 13-16 uur.

COLOFON

28e jaargang, nummer 1, maart 2011
Een uitgave van de Nederlandse Tuinenstichting.
Verschijnt 4x per jaar.
ISSN 1382 - 2659
Oplage: 3.400 exemplaren
Redactie: Redactiecommissie Tuinjournaal
Eindredactie: Hanneke Prins
Vormgeving: ètre Amsterdam, MAT Den Haag
Druk: Drukkerij Ten Brink, Meppel

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING

Nieuwezijds Voorburgwal 75 sous,
1012 RE Amsterdam
T 020 623 50 58
Website: www.tuinenstichting.nl
E-mail: info@tuinenstichting.nl
Giro 559 54 46 (ING Bank)
IBAN NL28 INGB 0005595446 / BIC INGBNL2A

De redactie heeft getracht alle rechthebbenden van het illustratiemateriaal te achterhalen. Mochten personen of instanties desondanks van mening zijn dat rechten niet zijn gehonoreerd, dan kunnen zij met de redactie contact opnemen.

Springertuin Zuilen

🌿 studiedag ruys-rietveld 🌿

Tekst - Caroline de Koning

Luisterrijk Groen

Stadsparken en landgoederen in het Groene Hart

Met dit boek in de hand kunt u bijzondere wandelingen maken in het Groene Hart van Nederland. De wandelingen voeren u langs cultuurhistorische elementen, zoals landgoederen, buitenplaatsen en historische tuinen, waarbij de aanleg en beplanting een belangrijk thema vormen. Het is dus niet louter een wandelgids, maar vooral een aanzet tot het combineren van een wandeling met cultuurhistorie. Bovendien is het boek ook zonder alle wandelingen een toegankelijke bron van (korte) historie rondom bijvoorbeeld de sluizen bij Muiden, de historische tuin van Aalsmeer of de buitenplaatsen van Alphen. Bij iedere wandeling treft u kaartjes, foto's en praktische informatie aan.

Luisterrijk Groen
Stadsparken en landgoederen in het Groene Hart
Jan van Es en Bernt Feis
ISBN 978 90 812441 7 6
Stichting Groene Hart
€ 13,95 + € 2,50 verzendkosten, 120 pagina's

De tuinbaas en zijn buitenplaats

Werken in historisch groen

Voor iedereen die geïnteresseerd is in monumentaal historisch groen is dit boek een absolute aanrader. Architectuurhistoricus en wetenschapscorrespondent Gertrudis Offenberg belicht het werk van tuinbazen van vierentwintig buitenplaatsen, landgoederen en andere historische tuinen, aan de hand van uitgebreide gesprekken met de tuinbazen. Ook is belangrijke kennis over behoud en onderhoud van monumentale tuinen en parken vastgelegd. Te denken valt daarbij niet alleen aan de keuze van beplanting of het onderhoud van bomen en struiken, maar ook aan kennis van relevante wet- en regelgeving, arbeidsverhoudingen en publieksvoorlichting. Een veelzijdig en toegankelijk geschreven boek dat rijkelijk is voorzien van fraaie foto's gemaakt door Johan van Galen Last, zelf tuinbaas.

De tuinbaas en zijn buitenplaats
Werken in historisch groen
Gertrudis A.M. Offenberg
Fotografie: Johan van Galen Last
ISBN 978 90 400 7702 9
Uitgeverij Waanders
€ 29,95, 208 pagina's, 150 illustraties

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING COUPON

NTS DONATEURSGEGEVENS

Naam..... ☐ m/☐ v
Straat.....
Nr.
Postcode en plaats.....
Telefoon.....
Mobiel nummer.....
E-mailadres.....
Tuijpasnummer.....

FIETSEXCURSIE ZOCHER / HAARLEM OP ZONDAG 22 MEI 2011

Geef zelf zich op voor bovengenoemde excursie met perso(o)n(en)

☐ NTS – donateur / 1 introduce
* € 50,00 p.p. (niet-donateurs € 55,00 p.p.)
inclusief huur fiets ☐ man / ☐ vrouw
€ 36,50 p.p. eigen fiets (niet-donateurs € 41,50 p.p.)

Aantal personen totaal
s.v.p. aankruisen wat van toepassing is

Datum Handtekening

OPEN TUINENRALLY BELGISCH LIMBURG OP ZONDAG 12 JUNI 2011

Geef zelf zich op voor bovengenoemde excursie met perso(o)n(en)

☐ NTS-donateur/1 introduce
* € 21,- p.p. (niet-donateurs € 25,00 p.p.)
(NB lunch is op eigen kosten)

Datum Handtekening

DORDRECHT OP VRIJDAG 26 AUGUSTUS 2011

Geef zelf zich op voor bovengenoemde excursie met perso(o)n(en)

☐ NTS-donateur/1 introduce
* € 58,50 p.p. (niet-donateurs € 63,50 p.p.)

Datum Handtekening

Nadere informatie: Hieronder kunt u aangeven of u nadere informatie toegestuurd wilt krijgen over de in voorbereiding zijnde excursie op landgoed Twickel (onder voorbehoud).
Naam: _____
Adres: _____
Plaatsnaam: _____
Postcode: _____ E-mailadres: _____

VERZOEK OM INFORMATIE EN

AANMELDING ALS NTS DONATEUR

Naam: _____
☐ m ☐ v

Straat: _____

nr.: _____

Postcode en plaats: _____

Telefoon: _____

E-mail: _____

Verzoekt toezending van:

☐ Algemene brochure over de NTS
☐ Jaarverslag 2009 NTS

Meldt zelf zich aan als donateur van de Nederlandse
Tuinenstichting

☐ Voor 1 jaar € 42,- (buitenland € 45,-)
☐ Voor 5 jaar € 168,- (buitenland € 180,-)
☐ Junior/student t/m 27 jaar € 25,-

GEEF EEN CADEAU

☐ Geef nieuwe donateur op.

☐ Geef een donateurschap cadeau aan.

Nieuwe donateur:

Naam: _____
☐ m ☐ v

Straat: _____

nr.: _____

Postcode en plaats: _____

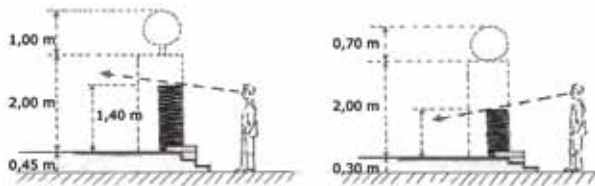
Telefoon: _____

E-mail: _____

Stuur deze coupon aan :
De Nederlandse Tuinenstichting
Antwoordnummer 10685
1000 AA Amsterdam
Hierna ontvangt u een bevestiging en volgt
toezending van het Tuinjournaal, de
Open Tuinen Gids en de NTS-tuijpas
(waarmee u een introduce gratis toegang hebben
tot ruim 200 NTS Open Tuinen).

Een juweeltje van Elias en Liesbeth Canneman-Philipse in de tuinen van het Vredespaleis

De tuinen rondom het Vredespaleis zijn in 1908 ontworpen door de Engelse landschapsarchitect Thomas Mawson, gelijktijdig met de bouw van het paleis zelf. Mawson werkte in de traditie van de Arts & Crafts-beweging, waarin de relatie tussen gebouw en omgeving tot een kunst werd verheven. Hij heeft de belangrijkste assen van het paleis doorgetrokken in de tuin zodat paleis en tuin werkelijk een eenheid vormen. Het thema 'vrede' wordt in de tuinen symbolisch verbeeld door licht en ruimte. Men treft deze elementen aan bij de grote vijver, maar vindt ze ook terug in de lage beplanting, bomen met kleine blaadjes en een beperkt kleuren-palet van de bloeiende planten.

Hoogte van de traptreden en de hagen rond het waterbassin.
- schets links: volgens het ontwerp van Elias Canneman, 1977.
- schets rechts: situatie 2010.

Vogelvluchtperspectief van het ontwerp van Elias Canneman. De maquette is getekend met het programma Sketch-Up. Gebouwen en beplanting zijn schetsmatig weergegeven: links de nieuwbouw uit 1977, op de achtergrond het Vredespaleis, rechts de schaduw van de nieuwe bibliotheek uit 2004.

Tekst en beeld - Carla Romijn-Schütte

In 1977 wordt het paleis aan de achterzijde uitgebreid met een nieuwe vleugel. De nieuwe bebouwing doorkruist echter een deel van de patte d'oe van Mawson (kruispunt van waaruit meerdere wegen/paden uitwaaiëren. In het tuinontwerp van Mawson symboliseerde het de stralen van de 'vrede' die naar de hele wereld uitstralen). Voor deze plek wordt aan het echtpaar Elias en Liesbeth Canneman-Philipse* gevraagd een nieuw ontwerp te maken. Zij ontwerpen een naar binnen gerichte tuin, die op subtiële wijze een relatie legt met het gebouw en de tuin van Mawson door de ontwikkeling van een nieuwe as.

Hoogte van de hagen

In 2008 vraagt de directeur van het Vredespaleis, de heer S. van Hoogstraten de NTs om advies: "Wat heeft het echtpaar Canneman voor ogen gestaan met betrekking tot de hoogte van de hagen? Moeten de hagen laag gehouden worden, in de geest van Mawson, of moeten zij toch hoger zijn, zodat intimiteit kan ontstaan?" Uit onderzoek dat ik in opdracht van de NTs hiernaar heb gedaan, blijkt het antwoord te liggen in de doorsnede die door Elias Canneman zelf op schaal is getekend. Hieruit valt de hoogte van de hagen te herleiden. De tuin is opgebouwd uit een aantal schillen in de vorm van hagen om een centraal, lager gelegen, waterbassin. Men daalt via trappen af naar het midden. De binnenste schil van hagen is het hoogst. Naar buiten neemt de hoogte van de hagen bij iedere schil af. Het middengedeelte met het bassin is als een omsloten, intieme tuinkamer. Hoe verder men naar buiten gaat, hoe meer overzicht men over de rest van de tuin verkrijgt.

De NTs heeft de heer Van Hoogstraten het onderzoeksrapport toegestuurd en geadviseerd de hagen op de hoogten te laten brengen van het oorspronkelijke ontwerp. Het hoofd van de Tuindienst van het Vredespaleis, de heer Van Eendenburg, is inmiddels begonnen met het op de gewenste hoogte laten groeien van de hagen. Een proces dat twee à drie jaar in beslag zal nemen. Voor mij was het een vreugde en een eer om aan dit rapport te mogen werken.

*Elias Canneman werkte vanaf 1935 bij Monumentenzorg, eerst als architect, later als hoofd-architect. Net als zijn vrouw Liesbeth wist hij ongelooflijk veel van planten. Hij vooral van rozen en wilde planten, zij van cultivars. Zij deed de opleiding Huis te Lande in Rijswijk en werkte enkele jaren bij tuinarchitect Dinn in Den Haag. Na haar huwelijk met Elias is zij tuinen en borders blijven ontwerpen. In veel gevallen werkten zij samen aan opdrachten voor tuinontwerpen.

Carla Romijn-Schütte volgt als deeltijdstudent de opleiding Tuin- en Landschapsinrichting aan de hogeschool Van Hall - Larenstein te Velp. Zij liep stage bij de NTs en deed daarbij onderzoek naar de tuinontwerpen van het echtpaar Canneman.

WWW.TUINENSTICHTING.NL

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING
NIEUWEZIJD'S VOORBURGWAL 75 SOUS
1012 RE AMSTERDAM

GEGEVENS INVULLEN GEVER

ONTVANG GRATIS DEZE LEREN HANDSCHOENEN VAN DE WILTFANG
OF EEN CADEAUBON TER WAARDE VAN 20 EURO!

WORD DONATEUR OF MAAK IEMAND ANDERS DONATEUR

TUINEN NEDERLANDSE STICHTING

LEREN HANDSCHOENEN VAN GETAAND NATUREL LEER. ZOWEL VOOR HEREN ALS DAMES. VERKRIJGBAAR IN MAAT 6-11.

De Wiltfang

OPSTUREN ZONDER POSTZEGEL NAAR ANTWOORDNUMMER NTS

GEGEVENS INVULLEN NIEUWE DONATEUR

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING
ANTWOORDNUMMER 10685
1000 RA AMSTERDAM

WIE GEGEVENS:

naam _____

straat en nr. _____

postcode _____

plaats _____

e-mail _____

bankrekeningnummer _____

datum _____

handtekening _____

IK GEEF EEN 1-JAAR DONATEURSCAP CADEAU AAN:

naam _____

m/v _____

straat en nr. _____

postcode _____

plaats _____

telefoon _____

e-mail _____

KEUZE:

☐ CADEAUBON OF

☐ HANDSCHOENEN

MAAT: ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐ 11

Kies de juiste maat door de breedte van uw hand op te meten ter hoogte van de knokkels. Het aantal cm komt overeen met de maat van de handschoenen.

WIJ HEBBEN UW STEUN HARD NODIG OM ONS TE KUNNEN BLIJVEN INZETTEN VOOR HET BEHOUD VAN HISTORISCHE TUINEN EN PARKEN. HOE MEER DONATEURS, HOE GROTER ONZE SLAGKRACHT. ALS IEDERE DONATEUR ÉÉN NIEUWE DONATEUR WERFT, ZIET DE TUINENSTICHTING 2011 ZONNIG TEGEMOET. DOET U MEE?

De Wiltfang®
 goed tuingereedschap per post

Winkel
Nieuweweg 20a
Laren 't Gooi

Tel: 0346-218111

CATALOGUS BLADERBAAR ONLINE **www.dewiltfang.nl**

ONTVANG GRATIS DEZE
LEREN HANDSCHOENEN
VAN DE WILTFANG

OF EEN CADEAUBON
TER WAARDE VAN
20 EURO!

LEREN HANDSCHOENEN
VAN GETAAND NATUREL LEER.
ZOWEL VOOR HEREN ALS DAMES,
VERKRIJGBAAR IN MAAT 6-11.

**WORD DONATEUR
OF MAAK IEMAND
ANDERS DONATEUR**

TUIN NEDER
LANDSE
EN
STICHTING

De Wiltfang
Als functioneel ook mooi mag zijn